

בירור דעת כ"ק אדמו"ר זי"ע בענין רשות הרבים בזמן הזה ואפשרות תיקון עירובין

מאת אליהו הומינר

לאחרונה התפרסם 'קול קורא' מאת רבני חב"ד הקוראים בקול ברור לחזק את מצות תיקון עירובין, וכי לדעת רבותינו נשיאנו אין לנו היום רשות הרבים דאורייתא. והנה כמה אברכים יצאו לזלזל בפסק הרבנים החשובים והפיצו הקלטה משיחת כ"ק אדמו"ר זי"ע, בה נאמר שעיר שיש בה ששים ריבוא אנשים יש שם רשות הרבים דאורייתא בלי שום פקפוק. אותם אברכים התעלמו מהנכתב בהערה בפס"ד הרבנים הנ"ל, בה ציינו הרבנים למאמרי בחוברת אור ישראל (גליון עח עמוד רכ ואילך). שם התייחסתי לשיחה זו והסברתי שאי אפשר להביא ראייה ממנה שכל עיר שיש בה ששים רבוא היא בדין רשות הרבים דאורייתא. מאז שפורסם המאמר ועד עתה לא השיב על כך, אף לא אדם אחד מאותם אברכים, כדרכה של תורה. ועתה החלו המערערים בשליחת ההקלטה ההיא וטוענים שכל הרבנים הנ"ל הולכים כנגד הרבי, ויוצרים רושם כאילו אנו מתעלמים מאותה השיחה. הדברים מוכיחים, לצערנו הרב, כי אותם אברכים אין כוונתם לשם שמים כלל וכלל, וכי הם זורים חול בעיני הציבור. בעקבות הסערה שהתעוררה ובכדי לשמור על כבוד תורתנו הקדושה וכבוד הרבנים החשובים החלטתי לבאר פעם נוספת את הדברים, למען הסר לזות שפתיים.

א. אפתח במענה כ"ק אדמו"ר זי"ע, המובא בצדיק למלך¹:

"חזרתי כמה פעמים על המובן ופשוט מצ"ע: ההערות – הן הערות ולא פס"ד או בירור הענין ומכל הצדדים ומכל הספקות שיכולים להסתעף מזה. – (ובריבוי מקומות גם פנים הלקו"ש כוונתו להתחיל ולבאר צדדי ענין ולא דווקא לפס"ד ולמסקנה סופית ומוחלטת)."

.. עפנה"ל – יצינו לכהנ"ל (גם להאחרונים) ועוד. וידגישו שזהו רק בתור הערה וכו'. וה"ז דרכו דהמנ"ח בפירושו ברוב המצוות."

הרי הכלל העולה ברור לכל: אי אפשר להסיק הלכה מהשיחה, ובפרט כאשר הדבר סותר את כל מכתבי כ"ק אדמו"ר זי"ע והרבה מהשיחות. גם מהקשר הדברים נראה שאין כל יסוד לדברי המערערים. הלא באותה שיחה שממנה הם באים לבנות את חידושם, הרבי עוסק במצות בני נח ומביא רק דוגמה מעירובין, שאע"פ שפסקו שאין לנו רשות הרבים בזמן הזה, פשוט שאם נשתנתה המציאות נשתנה הדין, וכמו כן במצות נח. מובן אפוא מדוע הרבי לא פירש את יתר התנאים הנצרכים לרשות הרבים, מפני שאין זה המקום להביא את פרטי הלכות עירובין.

וביתר פירוט, התנאים הנצרכים לרשות הרבים, המבוארים בגמרא ובפוסקים:

- 1) רה"ר צריכה להיות ברוחב טז אמה – התנאי הזה מתקיים היום כמעט בכל מקום.
- 2) צריכה להיות מפולשת (במכוון) משער לשער – תנאי שאינו מתקיים כיום כלל, בפרט לא בערים הגדולות.
- 3) צריך שיהיו הרבים בוקעים שם, כשיטת רש"י שצריך ששים רבוא בוקעים במבוי אחד. כן הוא לדעת אדה"ז ורבנו. וכיום אין לנו ששים רבוא בוקעים במבוי אחד.

וגם צריכה להיות מקום שאינו מוקף מחיצות, בעומד מרובה על הפרוץ (או פסי ביראות). כי אם מוקף מחיצות אפילו אם יש שם כל תנאי רשות הרבים, יש לו דין רשות היחיד(או כרמלית) מכיון שאדה"ז פסק כחכמים שלא אתו

¹ צדיק למלך כרך שלישי עמוד 238.

רבים ומבטלי מחיצות. וכיום בדרך כלל מצוי בעיירות גדולות שהעומד מרובה על הפרוץ בגלל מחיצת הבתים והחצרות.

הלא פשוט לכל מי שלמד הלכות עירובין שאי אפשר ללמוד מהקלטה של הרבי מהשיחה הנ"ל דלא ס"ל כל התנאים הנצרכים לרשות הרבים, וכמו שאבאר להלן.

ולא זו בלבד, אלא שדברי הרבי בענין זה מפורשים בשיחת כ"ף מנחם-אב תשכ"ב אות ח (נוסח על פי ההקלטה, ונוספה הדגשה):

"אז בשעת ס'איז דא א גאס [מבוי] וואס זי איז רחבה ששה עשר אמה, אין זי איז ניט קיין פארשלאסענע און ששים בוקעין בו, איז אט דעמאלט איז דאס א רשות הרבים מן התורה אן קיינע ספקות."

דברים אלו נאמרו בסיום שערך הרבי על מסכת עירובין, בו דן הרבי בהלכות אלו. והרי פשוט שאפשר לסמוך עליהם יותר מהשיחה הדנה בדיני שבע מצות ומביאה רק דוגמא מענין עירובין.

כמו כן במאמר מוגה מכ"ט אלול ה'תשל"ב, ליל ערב ראש השנה נכתב:

"ובפרט עכשיו, שאין מצוי שיהיה רה"ר מה"ת".

וכן נאמר בשיחה מכ"ף מנחם אב תשט"ו² :

"הרי בזמן הזה שאין לנו רשות הרבים (כפי שפוסק אדה"ז ועוד כמה אחרונים שלפניו ושלאחריו) לא שייך הטעם דשמה יעבירנו כו' וא"כ צריכה להתבטל הגזירה, כידוע הכלל שכאשר נאמר טעם הגזירה, הרי זה באופן כאשר בטל הטעם אזי בטל הגזירה? והתירוץ לזה - דכיון שמהרה יבנה המקדש, ואז תהי' גם רשות הרבים."

אם כן, לאלו הרוצים לדייק משיחות כ"ק אדמו"ר זי"ע הרי אדרבה, אפשר לומר שראה ברוח קדשו שלא תהיה לנו רשות הרבים עד בנין ביהמ"ק. אכן פשוט שאין זו דרך הלימוד שלי כלל וכלל, אבל לפי ההגיון של אותם אברכים שהסתמכו על השיחה שבה הרבי אומר שאם יש עיר שיש בה ששים רבוא שזו רשות הרבים, הגם שהוא אומר שזה נוגע איצטער, אך לא אמר בפירוש שיש רשות הרבים בפועל, לפי אותו הגיון בוודאי יש להעדיף את השיחה מתשט"ו בה הרבי אומר שתהיה לנו רשות הרבים רק אחר שיבנה המקדש. ויש להעיר שאמר זאת בתקופה שהיה ב770, שלדעת האברכים איסטרן פרקוויי זה רשות הרבים גמורה!

אבל לענ"ד כדי לעמוד על דעת הרבי בעירובין אין לדייק משתיהן, בפרט שזכינו להרבה מכתבים מהרבי בנוגע לעירובין שבהם הוא כותב להלכה ולמעשה ולא לפלפול.

ב. עתה אברר שבלי שום ספק לדעת הרבי אין לנו רשות הרבים כלל וכלל כהיום. ואתחיל בשאלת ששים רבוא.

הנה יש רוצים לדייק ממה שהרבי אמר בשיחה 'עיר של ששים רבוא' שכוונתו שהתנאי של ששים רבוא בוקעים קאי על העיר. ואלו דברי הבל, שהרי רש"י בעצמו בעירובין דף ו' ע"א כתב גם כן עיר שמצויין בה ששים רבוא, וכוונתו על מבוי אחד, כמו שהסברתי בארוכה באור ישראל. והעיקר, שכן תפסו כמעט כל הפוסקים, עד החידוש של רבי משה פיינשטיין שזה תלוי בעיר, ודי בששים רבוא הבוקעים בכל הרחובות יחד בזמן אחד, וזה קורה כשיש שלש מליון בני אדם הגרים בשטח יב על יב מיל(כמו שהיה במדבר). השיטה של הגר"מ בנויה על כך שלא רק מחנה לוי היה רשות הרבים אלא גם מחנה ישראל, דבר המנוגד לסתימת רוב פוסקים. אין כאן המקום להאריך בדבריו, כי עיקר כוונתי כאן רק לבאר דעת כ"ק אדמו"ר זי"ע. ומצאתי ברשימות כ"ק אדמו"ר זי"ע, חוברת כ"ט:

² תורת מנחם חלק יד עמוד 265-266.

"ובשלמא לרש"י ותוס' (שסוברים שמדבר חשיב רשות הרבים רק בזמן שישראל שרוין שם) – הרי סבירא להו דצריך להיות ס"ר בוקעים בו (רש"י עירובין נט ותוס' שבת ו:) ומפני זה דייק רש"י בשבת (צו:) ש"מחנה לוי' רה"ר היא", "שהיו הכל מצוין אצל משה רבינו" כיון שצ"ל כל ס"ר בני" בוקעין בו".

הרי רואים בבירור מדברי הרבי שרק מחנה לוי היה רשות הרבים, שהיה צריך שששים ריבוא יבקעו שם, ודלא כהגר"מ ולא כהרה"ג ברל לוויין שכותב שכל המדבר היה רשות הרבים.

ונביא כמה ראיות ברורות מדברי אדה"ז ששישים רבוא קאי על הרחוב. בסימן שמה סעיף יא כתב:

"איזו היא רשות הרבים רחובות ושוקים הרחבים ט"ז אמה על ט"ז אמה שכן היה רוחב הדרך במחנה לויים שבמדבר. והוא שאינם מקורים ואין להם חומה סביב ואפילו יש להם חומה אלא שהם מפולשים משער לשער דהיינו שהשערים מכוונים זה כנגד זה הרי יש לאותו דרך המכוון משער לשער כל דין רשות הרבים".

ברור מדברי אדה"ז שרק אותו הדרך המכוון ששישים רבוא בוקעים בו יש לו דין של רשות הרבים גמורה. וכן כתב בסימן שסג סעיף מד:

"(וכן הדין בנהר שמקיף כל העיר קודם שנבנית). ואפילו תל ונהר שאינם מקיפים כל העיר אינם עולין אלא למחיצה רביעית למבוי שאינו מפולש אבל מבוי המפולש משני ראשיו לנהר או לתל שאינו עשוי בידי אדם אינם מועילות להתירו בלא תיקון בשום אחד מראשיו לפי שאם היו ששים בוקעים במבוי זה היה רשות הרבים גמורה".

ובסימן סוד סעיף א:

"מבוי המפולש בשני ראשיו לרשות הרבים והוא עצמו אינו רשות הרבים כגון שאין רבים בוקעים בו".

ברור מדבריו שאפילו יש מבוי מפולש מרשות הרבים לרשות הרבים, כל שאין הרבים בוקעים בתוך המבוי אינו רשות הרבים, ולא אכפת לנו מהרבים הבוקעים בעיר. לביאור הדבר בארוכה עיין מה שכתבתי באור ישראל שנה כד גליון ב עמוד רכו ואילך.

ג. כאמור, בנוסף לששים ריבוא יש את התנאים שהמבוי יהא מפולש ושלא יהיה מוקף במחיצות, בעומד מרובה על הפרוץ. תנאים אלו אינם מתקיימים בערים הגדולות שלנו. וכנגד אותם שלא למדו הסוגיא ורוצים לדייק משיחה אחת של הרבי – שיחה שהנושא שלה לא היה עירובין כלל – כאילו רבנו לא ס"ל שאר התנאים שצריכים שיהיה רה"ר, הנה ת"ל זכינו לראות ממכתבי הרבי³ שמדבר על אודות דין מפולש וז"ל:

"ע"ב ס"ג. לכו"ע רה"ר מה"ת. צ"ע ובירור, דכמדומה הרחובות כולם מסתיימות, סו"ס, בגשרים ומנהרות הסתומות ע"י צורת הפתח או גם מחיצה ו"שראנקען כדי לגבות מס וכיו"ב. – לעיין א"א להר"א מבוטשאטש שם"ה".

דברים אלו באו כהערה על מה שכתב הרב צבי אייזינשאט⁴ ז"ל בנוגע למנהטן, עיר שהיו שם שלוש פעמים ששים רבוא: (ג) אמנם כל צדדי ההיתר הנ"ל יש להם ערך רק בבאור ההלכה אבל למעשה צריכים אנחנו להניח כי מאנהעטטען אלמלא מחיצותיה היא רשות הרבים אליבא דכו"ע מדאורייתא".

הא"א אליו ציין הרבי כותב שם שגם אם יש מבוי מכוון משער לשער ואין בו מחיצות בעומד מרובה על הפרוץ וששים רבוא בוקעים באותו דרך, עדיין אין דין רשות הרבים עליו הואיל ובסוף הדרך יש שראנקען וכדי לעבור צריך להתכופף תחת השראנקען, וזה שובר הפילוש הואיל ולא ניחא תשמישתיה. והיא אותה סיבה שצריך להיות מכוון. דין זה מיוסד על דעת אדה"ז בסימן שמ"ו קונטרס אחרון סק"א:

³ אגרות קודש חלק ט עמוד מ.

⁴ מנחת צבי סימן ד עמוד כט.

"וכהאי גוונא י"ל ג"כ גבי דלת לפי מ"ש הרשב"א שהדלת מעכבת בקיעת הרבים גבי רשות הרבים בסי' שס"ד אבל לפי דעת רש"י וסיעתו שבמג"א שם צ"ל כמו שכתבתי, אבל לענין ב' דבוקות אפשר דגם הרשב"א מודה שהדלת אינה כמחיצה גמורה הואיל ועשויה להפתח, ואינה מועלת אלא לענין פילוש ובקיעת הרבים הואיל וננעלת בלילה וחוסמת היא את העוברים אז אבל מכל מקום אינה מחיצה גמורה להיתיר הואיל והיא פתוחה או נפתחת כל היום."

עכ"פ רואים בבירור שגם אם לא היו מחיצות למנהטן לא היה לה דין רה"ר לדעת הרבי, הגם שיש בה שלוש פעמים ששים רבוא – משום הדין שצ"ל מפולש.

ועוד, הסיבה שאמר רבנו על העירוב במנהטן שאינו כשר לכתחילה ושלא יברך עליו, היתה משום גזרת חכמים על מחיצת הים שמה יעלה הים שרטון, כמפורש באגרות קודש⁵ ז"ל:

"ומש"כ בענין הסכמה הרי ידוע שאין זה בנוהג בית הרב ומנהג אבותינו בידינו ובפרט אשר אין הזמן גרמא כלל לעיין בהספר כפי הדרוש. ועוד זאת ועיקר הוא אצלי אשר בכל מקום הנה אנא באתרי דרב אנא הוא אאזמו"ר רבנו הזקן בעל התניא והשו"ע ונהוג דוקא כרב ובזה כמובן גם מש"כ בשו"ע שלו שסס"ג סל"ה דהים אינו עולה משום מחיצה."

הנה בכל המכתבים בעניני העירובין במנהטן ובכל המקומות שעליהם כתב, לא הזכיר רבנו שום בעיה של רשות הרבים שאי אפשר לערבה. ולפי טענת המערערים היה צריך לומר שיש בעיה של רשות הרבים, שהיא הרבה יותר חמורה מהגזרה דרבנן שמה יעלה הים שרטון. ולא זו בלבד אלא שהרב מוסקוויטש ז"ל⁶ ניסה לשכנע את הרבי שהגזרה לא חלה במנהטן הואיל ואין לנו רשות הרבים ואין גוזרים גזרה לגזרה. וענה לו הרבי שאכן יש גזרה על גזרה בנידון דידן כמו שמפורש באדה"ז. והלא לדעת האברכים היה צריך להגיד שיש לנו רשות הרבים!

ד. בהקלטה של פגישת הרבי עם הרבנים הראשיים עבור העירוב בירושלים אמר הרב מרדכי אליהו לרבי: "יש בירושלים דבר יפה. בירושלים החדשה. רחובות ירושלים הם לא ישרים, הם מעוקמים, מעוגלים, ככה בונים אותם". והרבי קטע אותו ואמר "אינו מפולש". (זה בדיוק כמו שכתבתי במאמר שלי באור ישראל (גליון עח עמוד רכ) ואילך ובהערות ובאורים (גליון א'קנז יוד שבט תשע"ט עמוד 184 ואילך), ובקונטרס שלי 'להצדיק צדק' (ברוקלין תש"פ), שלדעת אדה"ז מפולש ומכוון היינו הך, דלא כהחידוש של ר' משה ור' אהרון קוטלר שרוצים לחדש שמפולש משער לשער הכוונה רק שאינו סתום אבל יכול להיות עקום, והתנאי מכוון אמרו רק בעיר מוקפת חומה). ואז ממשיך הרב מרדכי אליהו ז"ל "אינו מפולש, יפה מאד. מהשמיים גרמו לכך שלא יהיה מפולש, שלא יהיה דאורייתא, והמהנדסים כל פעם מנסים ליישר ולא מצליחים. תמיד נשאר לא מפולש". וענה הרבי "זו טובה גדולה".

אם כן הרי פשוט לכל בר דעת שכוונת הרבי בשיחה הנ"ל היתה רק בתאוריה, שאילו היו ששים רבוא בוקעים במבוי אחד של העיר, והיה המבוי מכוון משער לשער, ולא היו לו מחיצות, ולא היה מקורה, אז פשוט שיש לו כל דין רשות הרבים הגם שאמרו שאין לנו רשות הרבים בזמן הזה.

ולרווחא דמילתא, לאלו השואלים מדברי הרבי הנשמעים בהקלטה שנוגע איצטער, משמע שדיבר על משהו שקרה? – אביא להם דוגמה מלשון הרבי ממקום אחר, אשר אולי תעזור לנו בהבנת דברי קדשו בנידון דידן. באחת מאגרותיו להגרי"ד מוסקוויטש כותב רבנו⁷:

ולפלא שלא הזכיר בכל השקו"ט שבקונטרס ששלח אלי אודות הענין דזרעים הנמצאים בעיר, שלדעת כמה ראשונים ואחרונים מבטלים המחיצות.

ועוד הוסיף וכתב על כך באגרת נוספת⁸:

⁵ אגרות קודש חלק טז עמוד שז.

⁶ אגרות קודש חלק ט עמוד ש ולקוטי שיחות חלק כא עמוד 384.

⁷ מיום ד' תמוז תשי"ד, אג"ק חלק ט עמוד קסה.

⁸ מיום ח"ו אלול תשי"ד, אג"ק חלק ט עמוד ש.

ומ"ש בענין הזרעים, שלא ראה זרעים במנהטן, הנה לפלא הדבר, כי מרובים הם בכמה מקומות שם.

ומשמע שסובר רבנו שהזרעים במנהטן מבטלים המחיצות. ובכל זאת, גם לאחר שסיים הגרי"ד להתקין את העירוב לא העיר לו רבנו על כך שיש כאן פסול כלשהו, אף שלפי הדעות שזרעים מבטלים מחיצות עירוב המסתמך על שטחים כאלו אינו כשר.

יתר על כן, הגרמ"צ אייזנשטאט בקונטרסו 'תיקון עירובין במנהטן' כתב כמה צדדי היתר בנידון הזרעים, וזו לשונו שם (נדפס בספרו מנחת צבי עמוד ל): "וכן לענין הזרעים הנמצאים בעיר, יש לסמוך על היתרים דלקמן: א] שאין הזרעים מבטלים מחיצות אלא בקרפף, ואולי גם בחצר, אבל לא בעיר (חכם צבי סי' נ"ט. דבר שמואל סי' רנ"ט. שאילת יעבץ סי' ז. הרה"ק מסוכטשוב בשם הרי"ם. אשל אברהם בשם שב יעקב סי' י"ז. פרי תבואה סי' ט. כוכב מיעקב ח"א סי' ג). בפרט בעיר מאנהעטטען, שלא נזרע אלא מיעוטה. ב] שמקום הזרעים חולקים רשות לעצמם, והמה מוקפים גדר. אולם כל זה צריך לבדוק בדיוק רב. ולפי המבואר כאן באות א ובאות ב, על כל פנים מקום הזרעים אסור בטלטול. ג] שאין הזרעים זרועים לא לצורך מאכל אדם ולא לצורך מאכל בהמה, אלא לנוי בעלמא ולאור טוב בדירות בני אדם, וזרעים כאלו לא מבטלי ההיקף לדירה, להפך, המה מקימים אותן. ולפי המבואר כאן, באות ג, גם מקום הזרעים יהי' מותר בטלטול." ואילו רבנו בתגובתו על הקונטרס⁹ (שקדמה למכתב הרב מוסקוויטש), בה העיר הערות רבות בעניינים שונים הנוגעים לעירוב, לא העיר כלל אודות הזרעים, ושמע מינה דניחא ליה בהיתרים אלו. ומה שהעיר להגרי"ד לא היה בנוגע למעשה, ורק היה פלא אצל רבנו איך לא התייחס לזה. ונראה שאותו דבר י"ל בנידון דידן, שהיה איזה דיבור עם מישהו על אודות העירוב והוא אמר שאי אפשר שהיה רשות הרבים בלי להסביר הנימוקים, וזה היה פלא להרבי, ועל כך העיר.

הנה הראנו לדעת בבירור כי דעת כ"ק הרבי שאין מצויה כיום רה"ר גמורה, ומצות תיקון עירובין אפשרית בכל מקום.

⁹ מיום ט"ו אייר תשי"ד. אגרת ב'תרנד. אג"ק חלק ט עמ' מא.